

Päli mergen

Category: Kitapcy, Taryhy şahslar

написано kitapcy | 22 января, 2025

Päli mergen MERGENLERIÑ MERGENI: PÄLI MERGEN

- **Päli mergen kim bolupdyr?**

Abdysetdar Kazynyň meşhur "Jeňnama" poemasynda:

"Biziň pälwan, ady Paly mergendi,
Gyzylarbat diýaryndan gelgendi" –

– diýen setirler bar.

Şu setirlerden ugur alyp biz Paly mergeniň şahsyýetini anyklamaga we anyklan zatlarymyzy siziň bilen paýlaşmaga çalyşdyk. Eýsem, Paly mergen kim bolupdyr? Geliň, bilelikde bu soraga jogap tapalyň.

Taryhy hakykaty beýan edýän "Jeňnamada" tarypy ýetirilen bu

pälwan gyzylyrbatly Päli mergendir. Ol XIX asyrdaky ýaşap geçenem bolsa, doglan we aradan çykan ýyllary barada hiç hili maglumat saklanyp galmandyr. Şeýle-de bolsa ýaşuly mugallym Işanberdi Annaberdiýew Päli mergeniň neberelerinden bolan, ýagny onuň agtygy Gurtmyrat Nobatow bilen söhbetdeş bolup, birnäçe gymmatly maglumatlary anyklamagy başarypdyr.

Päli mergen Gyzylyrbat (häzirki Serdar) etrabynda ýaşan tekeleriň mökrüp tiresinden bolupdyr we gum eteklerinde, Pürnüwar jülgesinde ýaşap, maldarçylyk, ekin-tikin bilen meşgullanypdyr.

Päli mergeniň kakasynyň adyna Çopan diýipdirler. Çopan aganyň Päli, Agyl, Ata pyçak, Bagybek, Pyhy atly baş ogly bolupdyr.

Päli mergeniň ýemrelilerden alan birinji aýalyndan Nobat, Hojanyýaz we Tugun atly üç ogly bolupdyr. Nohurlylardan alan aýalyndan bolsa Şirmämmed, Orazmämmed, Baýmämmed, Çarymämmed, Hanmämmed, Annamämmed atly alty ogly bolupdyr. Häzirki wagtda onuň nebereleriniň aglabasy Serdar şäherinde ýaşaýarlar. Bu gürrüňleri bize ýetiren Gurtmyrat aganyň özi bolsa Päli mergeniň Nobat atly oglundan bolupdyr.

• "Gursagy arslanly-şirli türkmeniň!"

1858-nji ýylda Eýran şasy Nasreddiniň buýrugy bilen onuň Büjnürtdäki dikmesi Japarguly hanyň serkerdeliginde ilki Garrygalany, soňra Ahaly basyp almaga gelen talaňçylara garşy türkmen tire-taýpalary agzybirlik bilen aýaga galýarlar. Şol söweşe Nurberdi hanyň çagyryşy esasynda Gyzylyrbatdan Päli mergen hem gatnaşmak bilen, batyrlýgyň we edermenligiň ajaýyp nusgasyny görkezýär.

Söweş başlamanka türkmen batyry Öwezli basybalyjylara ýüzlenip, başa-baş söweşe adam çagyryýar. Gyjalata çydaman orta çykan eýranly pälwany Öwezli-de ýetirmän, atyny debsiledip baran Päli mergen depesinden gylyç inderip, iki bölüp taşlaýar. Şeýdibem, bu edermen gerçek ikitaraplaýyn söweşiň başyny başlamak bilen teke, ýomut, gökleň taýpalarynyň birleşen güýçleriniň hataryndaky ýigitleriň söweşjeňlik ruhuny belende göterýär, olaryň bu aýgytlaýjy göreşde ýeňiş

gazanmagyna badalga bolýar.

Söweşden sag-aman dolanyp gelen mergen maşgalasynyň arasynda bolup, ömrüniň ahyrky ýyllaryna çenli hojalyk işleri bilen meşgul bolupdyr.

• "Iliniň söýesi merdana ärler!"

Päli mergen öz ýaşaýan Gyzylyarbat sebitlerinde ilatyň asudalygyny üpjün etmekde, halky alamançylardan goramakda öz janyny gaýgyрмаýan pälwanlardan bolupdyr. Bir gezek Garrygala söweşiniň öň ýanlarynda höjük tiresiniň baýy Hudaýberdi höjügiň iki süri malyny alamançylar sürüp alyp gidýär. Muny eşiden Päli mergen tüpeňini egnine atyp, atyna atlanyp, ýanynda dostlaryndan birki sanysyny we baýyň ogullarynyň birini alýar-da, Gyzylyarbadyň Janahyr obasyndan dag tarapa – günorta günbatarlygyna ugraýar.

Ertesi daňynyň ümüş-tamyşlygynda dowarlaryň sesi eşdilip ugraýar. Päli mergen ýanyndaky ýoldaşlaryna: "Siz atlaryňyzy sürüniň öňünden gabatlap sürüň-de, "Haý, Päli mergen! Alamançylar bärden barýarlar! Olary diri tutmalymy ýa-da atmalymy?!" – diýip, gygyrmagy tabşyrýar. Kowguçylaryň "Päli mergen" sesini eşidip, balagyna zörleden alamançylar sürüleri taşlap, gaçyp başlaýarlar, gaçyp baryşlarynda seýregräkten yzlaryna ok atýarlar. Atylan oklaryň biri Hudaýberdi baýyň oglunyň atyna degýär. Ýöne olar başbitin sag-aman yzlaryna dolanýarlar. Sürüler tükel eýesine gowşurylýar.

Il içine Hudaýberdi baýyň atyna Päli mergeniň atan oky degipdir diýip görüpçilikli ýalan gürrüň ýaýraýar. Baýyň maşgalasy muňa gulak gabartmalydyram öýtmeýärler. Gaýtam höjügiň aýaly: "Ol-a Hudaýberdiniň aty eken, bardy-geldi Päliniň atan oky tötänlikde oglumyzyň özüne degäýende-de, il içinde mertebesi belent tutulýan bu adamyň günäsini geçerdik" – diýip, är işini bitiren Päliniň üstüni halat-serpaýdan doldurypdyrlar.

• Guşuň gözünden uran mergen

Päli mergen mahal-mahal öwezalamana hem gidip-geler eken.

Bardy-geldi yzlaryndan kowgy geläýen ýagdaýynda hem ol atyň üstünde oturan ýerinden tüpeňini sag gerşinde goýup, sähelçe yzyna garap mäşäni gysyp goýberende, atan okunyň birem boş geçmändir. Ol biçak mergen bolupdyr.

Ýaş nesillerimiziň watansöýüjilik ruhuny oýarmak üçin Päli mergen ýaly milli şahsyýetlerimizi öwrenmek biziň önümüzde durýan mukaddes borçdur.

Päli mergeniň eziz ruhy bizden şat bolsun!

Işanberdi ANNABERDIÝEW,

Serdar şäheriniň ýaşaýjysy. Taryhy şahslar